Sári László

A kacsa felfogása

A kacsák világfelfogása tisztán kivehető a beszélgetéseikből. Lin-csi apát pesti rokona már gyerekkorában felfigyelt erre, és a szeretnivaló, kedves állatok azóta se cáfoltak rá első észrevételeire. Hacsak teheti, máig szívesen hallgatja őket, jól érzi magát a közelükben. Lassan elmondhatja, jobban érti a kacsák nyelvét, mint az emberekét.

Ugyancsak gyerekkorából származó meggyőződése, hogy a kacsák világszemlélete minden élethelyzetben gondterhes, szomorkás. Olyan erős volt benne ez a meggyőződés, hogy az egész kacsanép iránt aggodalmat érzett miatta. Minden egyes kacsát külön-külön megvigasztalt volna, ha teheti. A csüggeteg kacsahápogástól úgy elszorult érzékeny gyerekszíve, hogy szinte szenvedett. Ha pedig még látta is tanácstalan és esetlen totyogásukat, forgolódásukat, a kacsák segítségért esdeklő, félénk tekintetét, lovagi felbuzdulásból azonnal fölesküdött a teljes kacsanép védelmére. Akár az egész világgal szemben.

A gondterhes és szomorkás, megkeseredett kacsalétre a pesti rokon abból következtetett, hogy kivétel nélkül minden kacsahápogás, amit csak életében hallott, ereszkedő dallamvonalú volt. Nagy jelentősége van ám ennek! Pontosan ilyen ereszkedő dallamvonalúak a siratóénekek szólamai. Ez pedig nyilvánvalóan nem jelenthet felszabadult örömöt, víg kedvet, csakis fájdalmas, komor mélabút.

Pedig a madarak tudnak boldogok lenni. És ki is tudják fejezni a boldogságukat. Például a hajnali madárdal olyan örömteli még a városokban is, hogy a reggeli álmos arcok is fölragyognak. Az emberek már mennek is a dolgukra. Némely madár, például a poszáták és a gébicsek, olyan finom, megindító dallamokkal képesek meglepni a közönségüket friss, nyári reggeleken, hogy még a lakótelepeken is felfigyelnek rájuk. Falun meg csak úgy zeng a határ napkeltekor. A madarak énekéből nagyon jól kivehető az érzelmek minden árnyalata. A kacsa intonációjából a fájdalmas szomorúság, az egykori panaszdalok, kesergők tónusa.

Így okoskodott a fiatal pesti rokon, még nagyjából felnőtt fejjel is. És továbbra is élénk érdeklődéssel figyelte a kacsabeszédet, fülelte megszólalásaikat, szomorkásan szárnyaló „kupolás dallamívű” mondataikat. Merthogy mindenütt a világon pontosan ilyen panaszhangon szólalnak meg a kacsák. Alulról, sóhajtásszerűen indítanak, aztán zeng, felível a hangjuk, majd a negyedik-ötödik ütem után bánatosan és eléggé várat-

lanul visszahajlik a dallamvonal. Tökéletes kádencia-megoldás: az utolsó szótagot leteszik az indulópontra. Mintha elfogyna a levegőjük.

Amikor a pesti rokon a kacsabeszéd jellemzőit részletezi érdeklődő ismerőseinek, mindig gyorsan hozzáteszi a megállapításaihoz, nehogy bármit félreértsenek, hogy a kacsák mondataiban az ütemet és a szótagot azonos időtartamúnak kell tekinteni. Bármilyen nyelven szólaljanak is meg a kacsák Baranyától Kelet-Turkesztánig, Bretagne-tól Fokföldig, vagy Szibériától Kanadáig. Merthogy mindenütt a világon azonos hosszúságú, azaz izometrikus verssorokban fogalmaznak, sohasem prózában. Ráadásul rendszerint páros ütem- vagy szótagszámú sorokban, ami még az eddigieknél is izgalmasabb kérdéseket vet fel.

Például azt, hogy a kacsáknak van-e fogalmuk róla, hogy a világ népköltési versei majdnem mindenhol ugyanazt a sorszerkezetet használják, amit ők. Legalábbis Ázsiától a Kárpát-medencéig a legtöbb helyen páros szótagszámúak a népdalsorok. Egyes ázsiai irodalmak esetében szigorú elvárás ez a sorfajta, ilyenek például a tibeti népdalok, nyugat felé haladva azonban lazul a szigorúság. De még a nyugati népköltésben is gyakoribbak a páros szótagszámú sorok, mint a páratlan szótagszámúak.

Ritmikailag persze tovább is lehetne elemezni a kacsák versbeszédét, de talán most ennyi is elég. Valljuk be, nem különösebben változatosak a sorfajták, és nem térünk ki a különféle strófaszerkezetekre sem, messzire vezetne a strófák elemzése. Azt azonban még feltétlenül érdemes megjegyezni – rendszerint így fűzte tovább a szót a pesti rokon –, hogy a régebbi magyar népdalokban szinte kivétel nélkül páros szótagszámúak a sorok. Az újabb típusú népdalok azonban már rendszerint hosszabb sorokat használnak, és gyakori közöttük a páratlan szótagszám. A párosat a régi magyar népköltés versei őrzik, és amint tapasztaltuk, a kacsabeszéd.

Vagyis a kacsanyelv és a népköltés legkorábbi formai jegyei igen közel állnak egymáshoz. És ki tudja, talán nemcsak a formai jegyek, hanem a tartalmiak is. A pesti rokon komolyan fontolgatja, hogy közzé is tegye ezt a megállapítását. Egyelőre azonban vár vele, addig is tökéletesíti ismereteit a kacsanép nyelvének stilisztikai sajátosságait illetően. Amikor a legteljesebb mértékben elmélyíti tudását ezen a területen, feltétlenül tartalmi elemzésekhez lát.

Kétségtelen, hogy eddig sem hanyagolta el egészen a tartalmi kérdést. Ha valahol kacsák közelébe került, nem sajnálta az időt, hosszan elüldögélt a szomszédságukban, és figyelmesen hallgatta őket. Mindannyiszor csaknem annyira ellágyultan, mint gyerekkorában. Mindig érezte az állatok átfogó, mély, gyöngéd közelségét, olykor nem is kellett rájuk néznie.

Hangjukból kiapadhatatlan jóérzés, bizalom sugárzott, elejtett félszavaik ártatlanságot, nyíltszívűséget, szelídséget fejeztek ki. Borongós dallamú sóhajtásaik sem konokul ismétlődő panaszok voltak, sokkal inkább az elfogadás, a megbékélés hangjai. Így megy ez társadalmukban hosszú-hosszú évszázadok óta, a falvak derűsen kék és nyugodt ege alatt. E tekintetben semmit nem változik a világ.

Amikor persze tehette, a pesti rokon mindig olyan megfigyelő helyet keresett, ahonnan láthatta is kedves állatait. Igencsak kifejezőnek tartotta a kacsák külsejét, jól olvasható metakommunikációjukat. Általános természetükre, de még személyiségükre utaló jeleket is gyakran fedezett fel rajtuk.

Legjellemzőbb általános jegyüknek egyszerre szelíd és szomorú, kissé kíváncsi tekintetüket találta, de ide sorolta azt a mindannyiukat jellemző külsőséget is, hogy nem pislogó, apró, kerek szemük olyan benyomást kelt az emberben, mintha a kacsák mindig keresnének vagy kérdeznének valamit. Ebben a nyílt kifelé fordulásban olyan fokú őszinte bizalom nyilvánul meg, amely mindig ellenállhatatlan hatással van a fiatalemberre.

Lin-csi apát pesti rokonának egy alkalommal igen nagy szerencsében volt része. A legszebb nyári napokat egy kis faluban töltötte, ahol is az egyik szomszéd hátsó udvarában egész kacsasereg tanyázott. Ott aztán volt nagy eszmecsere reggeltől estig, nem volt abban hiány. A kacsák ritkán fogynak ki a mondanivalójukból, érzékeny, figyelmes kis állatok, a világon mindent észrevesznek, és megbeszélnek egymással. Ezért tűnik úgy, mintha egyfolytában mondanák a magukét, be nem állna a szájuk.

A pesti rokon kiült az udvarra, egy olyan helyre, ahol a kacsák nem látják. Kezébe vett egy könyvet, hogy ha a gyertyánsövényen át mégis meglátnák, ne gondolják, hogy hallgatózik, mert azt nem szeretik. Így álcázta magát, közben szép nyugodtan figyelte az élénk beszélgetést. Könnyen ki lehetett venni, hogy miről folyik a szó.

Megbeszélték a reggeli étkezést, a vizek elhelyezését az udvarban, tekintettel a meleg nyári napra, és még néhány hasonló gyakorlati kérdést. Buzgón tolongtak a hozzászólók, nem is ment minden teljesen zökkenőmentesen. Többször vitába keveredtek egymással, sok mindenben különböztek az elképzelések, nem volt könnyű az egyeztetés.

Amikor a pesti rokon ezt a történetet az őt szüntelenül ostromló tudományos érdeklődésű kollégáinak elmesélte, a társadalmi vonatkozásokkal bíró részletekbe nem avatta be őket. Nem mintha el akart volna titkolni előlük bármit is, ezeket egyszerűen nem tartotta fontosnak. Annyit mondott csupán, hogy a kacsák közösségeiben pontosan úgy zajlanak a

társadalmi élet vitái, mint az emberek között. Nem lát köztük egy jottányi különbséget sem.

Hanem az aktuális gyakorlati kérdések megtárgyalása után egyszer csak változott a kacsák beszélgetésének hangvétele. Alig észrevehetően ugyan, de a csapat több kisebb csoportra oszlott, és ezek külön megbeszéléseket folytattak egymással. A pesti rokon felfigyelt rá, hogy míg a legtöbb csoport négy-öt tagból állt legalább, addig volt egy kacsapár, akik magányos kettőst alkottak. És egy kissé félre is húzódtak a többiektől. A gyertyánbokor ágai közt leselkedve és hallgatózva a fiatalember azt is észrevette, hogy ők ketten mintha szándékosan húzódnának el a többiektől, mintha nem akarnák a társaságukat keresni. Talán azok sem fogadnák őket szívesen.

És valóban, a pesti rokon hallani vélte, hogy egyik-másik csoportban a kacsapárról sugdolóznak, miközben sűrűn feléjük tekintgetnek. Azt már nem sikerült kivennie, hogy miről folyik a szó, mi magyarázza az előállt helyzetet. Úgy tűnt, régebbi már ez a távolságtartás, nem a reggeli beszélgetés következménye. Hamarosan aztán el is csendesedtek mindannyian.

Napközben már nemigen hallatták a hangjukat az okos kis állatok, sem együtt, sem külön-külön. Pontosan úgy tettek, ahogy az emberek, behúzódtak a nyári forróság elől a lombok, a tetők alá. Később azonban a kacsák, ellentétben a többi madárfajjal, estefelé felélénkültek, és a reggelihez hasonló hangos diskurzusba kezdtek. Ennek végeztével aztán, jelentőségteljesen, sőt ünnepélyesen megindultak éjszakai helyük irányába. Mindig nagyon látványos ez az elvonulás, a kacsák tőlük telhetően katonásan lépkednek. Kényelmesen elhelyezkednek, többségük finoman a szárnya alá dugja a fejét, és reggelig mozdulatlanul, mélyen alszanak. Így köszönt be az éjszaka.

Miután akkora csend borult a falura aznap is, mintha lélek sem lakná, Lin-csi apát pesti rokona kinyitotta szobája ablakát. Magába szívta a nyári éjszakák még mindig meleg levegőjét, aztán csak bámulta az utcát. Kimerítette a délutáni forróság. Ám hirtelen feléledt az érdeklődése, szinte megmámorosodott. Az utca túlsó oldalán két fehér foltocska haladt vidáman imbolyogva, ráérősen, a faluközpont felé. Nahát! Ki látott már ilyet?! A szomszéd udvarból jól ismert kacsapár sétált felszabadultan az utcán. Ahogy felismerte őket, a hangjukat is meghallotta.

Nyugodt, megfontolt kacsabeszéd hallatszott, kupolás szerkezetű, ereszkedő dallamívek, izometrikus verssorok, hibátlan, szabályos strófák. Ahogy kell. Már az ókori kínaiak és a Szókratész előtti görögök is megmondták, aztán Ludwig Wittgenstein is határozottan kijelentette, hogy filozófiát csakis versben lenne szabad írni, mert csakis versben lehet

filozófiai kérdésekről méltó módon beszélni. A régiek így is tettek, ha tudtak. Mert nem könnyű dolog ám!

Ezek a kacsák ma is tudnak versben gondolkodni. Mert a társalgásukból könnyen ki lehetett venni, hogy filozófiáról volt köztük szó. Nem kofák piaci zagyválása hangzott az utcán, egymás szavába vágás, kiabálás, lármás vitatkozás tíz fillérért. Egyenesen ontológiai kérdésekről folyt az eszmecsere. A kacsák pontosan tudták, hogy bármi másról bölcselkedni bárgyúság. Az éjszakai csendben úgy hangzott a szolid, finom, folyamatos társalgás, mintha zenemű hallatszana valamelyik távolabbi utcából.

Szóval erről volt szó az udvarban a reggeli megbeszélés után! Erről suttogtak egymás között a kacsák kisebb csoportjai. Hogy ez a kacsapár valami szokatlan dologban sántikál. A pesti rokon egy percig se csodálkozott, pontosan ilyenek az emberek is. Miért ne közösítenék ki maguk közül éppen a kacsák az ilyen különcöket? Azokat, akiket kevésbé érdekelnek az udvar táplálkozási és vízügyi kérdései.

Persze, hogy ez zavarta a többieket. De most végre ők ketten is élik az életüket, járják a falu csendes, éjszakai utcáit, és megbeszélik a létezés égető, egyetemes kérdéseit. Világos, hogy ezek a finom idegrendszerű, okos lények felteszik maguknak a legsúlyosabb kérdéseket is. Aki ad magára, igyekszik a végére járni, mi a rendeltetése fajának és neki személyesen ezen a világon, mi dolga itt egyáltalán.

Erről volt tehát szó az éjszakai sétán. És nemcsak azon az éjszakán, hanem azt követően még nagyon sokszor. A pesti rokon minden este kinyitotta az ablakot, hogy amikor odaérnek, meghallja a beszélgetésüket. A kacsák sohasem adták lejjebb a színvonalat. Minden éjszaka elegánsan, nyugodtan lépkedtek végig a falu utcáin, eltűnődve, elmélyülten, hosszan és halkan beszélgettek.

Napközben aludtak. Öntudatlanul is sérthetetlen kört vontak maguk köré, a többiek megközelíteni se tudták őket. Nekik meg mi dolguk lett volna velük? Ha akarják se fogadják be őket, ha meg mégis szóba állnának egymással, miről beszéljenek? Az éjszakai eszmecserék viszont mindig roppant izgalmasak, feszültek voltak. Azokra a kérdésekre keresték a választ, amelyekre az emberek is, eszmélésük első pillanata óta.

Aztán majd az emberek töprengésének is vége szakad egyszer. Valószínűleg pont olyan hirtelen, ahogy a kacsapár filozófiai sétáinak. Elég gyorsan eljött a nap, amikor a pesti rokon hiába várta őket este az ablakban, nem hallotta a hangjukat, nem látta imbolygó kedves, fehér foltjukat. Azokban a napokban a falusiak többször is mondogatták, hogy az öreg temető felől rókát láttak besurranni a faluba.

A pesti rokon úgy járt a kacsapárral, ahogy távolabbi barátainkkal szoktunk. Boldog földi eltávozásuk után keservesen bánjuk, hogy nem töltöttünk több időt velük. Amíg lehetett volna. Jobb nem is gondolni erre. Oktalanság, szégyen.

Persze a kacsatársadalom nyelve, költészete és filozófiája iránti érdeklődését a pesti rokon később is megtartotta. Ám máig fájón égeti a szívét érzéketlen viselkedésének dicstelen emléke. Azzal a falusi kacsapárral jöhetett volna létre élete legjelentősebb intellektuális kapcsolata.

A nagynénik háza

A nagynénik háza mindig más, mint az összes többi ház. Egészen más. A nagynénik háza mindig vidéken van, és mindegyik a messzi, alig érzékelhető múlt tulajdona már, a nagynénik csak laknak benne. Házaikban örök rend honol, amit nem munkával kellett megteremteni, mint az összes többi rendet a világon, hanem ez a rend már kezdetektől fogva létezik, mindig is a házhoz tartozott. Aki pedig bejáratos ezekbe a házakba, és van rá szeme, azt is tudja, hogy létezni is fog örökké.

A nagynénik régi házaiban csend van. Nem simogató, szívet melengető csend, hanem kissé hűvös és fényes, mint a tiszta vizű tavak csendje. A látogatóba érkező rokon reménykedve, feszülten várja az élet hangjait, aztán a lassú ívben felhangzó, majd halkuló egyszerű kérdések megnyugtatják. Röviden válaszolgat, ahogy az ilyen kérdésekre szokás. Illatok, csészék halk hangjai érkeznek, ám ezek is növelik a rend mindent uraló, szótlan hatalmát a házon. A megbékélést a ház hatalmával egy alvó macska nyomatékosítja a díványon. A szürke, kecskelábú dívány olyan kicsi, mintha a macskának készült volna, vagy gyerekjáték lenne. Zavarba ejtő, valószínűtlen bútordarab, sokáig fogva tartja a tekintetet.

Ha egy-egy történet mégis előkerül a múltból, mindegyiket jól ismeri minden jelenlévő. Mégis jó mesélni őket, hiszen szép időkre emlékeznek, derűt csempésznek az óvatos beszélgetésbe. Már a megjelenő szereplők nevének említése is elég ahhoz, hogy pontosan tudják, melyik elbeszélés következik. Amikor elhangoznak az első szavak, a történet illata újra betölti a szobát és a lelkeket. Lehet bár ez a megszámlálhatatlanul sokadik alkalom. Utána megkönnyebbült, közös nevetés, halk mosolyba forduló, majd ismét az udvarias, várakozó és tekintélyes csend.

Az állólámpa alatt nyitott könyv, a lámpa fénykörén túl a nagynénik múltba vesző szótlan útjai. Nincs mit mondani róluk. Mintha feltündökölt volna egykor egy másik élet reménye is, de mindig elmulasztották, hogy megragadják a kínálkozó alkalmat. De mit is kínált vajon az a másik élet? Ma már felidézni is nehéz lenne, s nem is érdemes. Voltak háborúk, kínok, keservek, voltak felemelő, szép vonzódások, azok is fájdalmasan jöttek, és fájdalmasan múltak el. Ma béke van, csendesség, rend. Olykor visszagondolunk az életre, s aztán némán siklunk tovább, most már mindig csak az idők szegélyén.

Néha jönnek emberek a múltból. Tekintetükből mindenki látja, hogy legbensőbb életüket rég elhasználták már. Jelenlétük puszta külsőség, arcvonásaik műviek, nincs mögöttük senki. A zöld fényű, magas tükrökben öltözetük és viselkedésük, mint bábuké. Mondataik recsegők, hangosak, úgy tesznek, mintha a hangosság hatalmas életkedvük jele lenne. Még egyszer végigjárják és megnézik maguknak az élőket. A ránctalan ágytakarókat, a tökéletesen egymáshoz igazított díszpárnákat, a szőnyegeket és az asztalterítőket mintha időtlen idők óta nem érintette volna senki. Közöttük a múltból érkezettek mintha fényképről néznék a világot.

A padláson szőlő, alma és dió meg mogyoró, még tavalyról. És ott ágaskodik egy öreg hintaló, meg egy még öregebb bölcső. Senki nem tudja már, kié lehetett. Valakik valamikor fölvitték, és a kegyeletre bízták. A kegyelet sem lehet rövidebb életű, mint az örökkévalóság.

Odalent a kert is a ház időtlen, változatlan rendjéhez igazodik. A fák tudomást se vesznek az évekről, a virágok minden nyáron teljesen egyformák. Ők is szótlanul elfogadják a ház hatalmát. Közöttük a kert legszebb dísze, öreg királynéja majd a krizantém lesz ősszel. Ám az óriás fák és örökzöld bokrok árnyékában a kert most is olyan, mintha borongós szürkeség borulna rá.

A pesti rokon Lin-csi apáttól tudja, hogy a krizantém a régi Ázsiában a méltó visszavonulás, az előkelő tartózkodás virága volt. Meg a törékeny, ám hosszúra nyúló életé, a csendes elégedettségé. Magukénak vallják az erényesség követői is. De a nagynénik nem ezért tartják. Élénk fehér, piros és bíbor színű, sűrű kelyhei az életet idézik, még a temetőben is. Ahová egyre gyakrabban kijárnak, hogy kivigyék a virágaikat.